

PRZEWODNIK DLA MŁODZIEŻY

Storytelling. Jak oddać głos migrantkom i migrantom z sąsiedztwa?

**CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ**

Wprowadzenie.

Kilka słów o przewodniku

Cześć!

Jeżeli czytacie ten wstęp, najprawdopodobniej oznacza to, że razem z koleżankami i kolegami macie zrealizować **projekt na podstawie opowieści migrantów i migrantek z Waszego sąsiedztwa**. Przewodnik ma Was wesprzeć w tym zadaniu. W jaki sposób? Znajdziecie w nim wyjaśnienie celów tego działania, **dowiecie się więcej o opowieściach i storytellingu** („więcej”, bo na pewno każda i każdy z Was ma już jakąś wiedzę i doświadczenie w tej materii, choć może jeszcze o tym nie wie), **na nowo odkryjecie swoje sąsiedztwo i zagłębicie się w temat migracji poprzez opowieści osób z takim doświadczeniem**. Czekam Was trochę teorii i dużo praktyki, dzięki którym przygotujecie się do zaplanowania i przeprowadzenia własnego projektu.

Przewodnik pomyślany został tak, byście mogli korzystać z niego w czasie wspólnej pracy. Każda część to około dwie godziny lekcyjne grupowego działania i dodatkowy czas potrzebny na pogłębienie wątków i wykonanie „prac domowych” – indywidualnie, w parach czy mniejszych

grupach. W fazie realizacji projektu będziecie potrzebować więcej czasu – około dziesięciu godzin. Jeśli z powodu obostrzeń związanych z epidemią koronawirusa nie będziecie mogli się widywać, z powodzeniem możecie się spotykać on-line i dalej realizować zaplanowane działania.

Mamy nadzieję, że przyjmiecie zaproszenie do storytellingowej przygody i nie tylko odkryjecie frajdę płynącą z poznawania osób z innych kultur i ich opowieści, ale także poczujecie, jaki wpływ możecie mieć na budowanie dobrych relacji sąsiedzkich w Waszej lokalnej społeczności.

Rozdział 1

Co to jest storytelling? (90 minut)

Czym jest opowieść? Co to jest storytelling? O czym najczęściej są nasze osobiste opowieści? Jakie historie przeważnie słyszymy od innych? Kto je opowiada? W jaki sposób do nas trafiają? Kiedy im ufamy? Jakie historie nas najbardziej interesują? Po co poznawać historie innych osób? Kogo nie słyszymy, czyich opowieści brakuje wokół nas? Dlaczego?

Zacznijcie od burzy pomysłów. **Czym jest opowiadanie historii, storytelling?** Wypiszcie wszystkie skojarzenia, które przychodzą Wam do głowy. Nie ma złych odpowiedzi! (Co to jest storytelling? Na czym może polegać? Gdzie można na niego trafić? Co, kto się z nim kojarzy? Co w nas może budzić?). Macie na to trzy minuty.

Popatrzcie, co udało Wam się zebrać. Czy możemy się zgodzić, że storytelling to po prostu opowiadanie historii? A może – żeby nie mylić z lekcjami historii – snucie opowieści w sposób, który pobudza wyobraźnię, działa na nasze myśli i wywołuje emocje: angażuje osoby, które poznają tę opowieść.

Opowieści – choć najczęściej kojarzą się nam z tekstem – mogą przybierać różną postać. Możemy opowiadać historie nie tylko przez literaturę (np. baśń, opowiadanie, reportaż) czy formy wizualne (np. rysunek, zdjęcie, film) albo ich połączenie (np. komiks, animacja), ale także przez działania animacyjne i artystyczne (np. performans, monodram, happening, instalacja). Nasza spontaniczna, codzienna komunikacja może być załącznikiem storytellingu. Przecież ciągle coś sobie nawzajem opowiadamy: co było w szkole, jak spędziliśmy wakacje, przyjaciółce opowiadamy, że się zakochaliśmy, pani od polskiego opowiada nam biografie pisarzy i pisarek, oglądamy podcasty, gdzie nasi idole, nasze idolki opowiadają o swoim życiu, dziadek opowiada, jak to kiedyś było lepiej, a w reklamie ktoś nam opowiada, że tylko tym proszkiem uda się sprząć wszystkie plamy. Opowieści – dłuższe i krótsze, ciekawe i nudne, prawdziwe i wymyślone, poważne i żartobliwe – towarzyszą nam cały czas. **Napiszcie, gdzie jeszcze się spotykacie z opowieściami.**

Storytelling możemy wykorzystywać w różnoraki sposób. Ten przewodnik pomoże Wam przećwiczyć te zastosowania. Przede wszystkim będziecie korzystać ze storytellingu jako umiejętności konstruowania i/lub prezentowania opowieści – osobistych lub zapożyczonych, autentycznych lub fikcyjnych, aktualnych lub historycznych itd. – by przygotować się do pracy z opowieściami migrantów i migrantek z Waszego sąsiedztwa. Mogą to być osoby Wam bliskie lub nieznanymi, migrujące z innych krajów i kultur z różnych powodów.

Pracą ze storytellingiem będzie też korzystanie z już istniejących opowieści, narracji – opieranie się na ich treści, analiza ich przekazów. Zostaniecie zaproszeni, by zapoznać się z przykładami opowieści i poddać je interpretacji. Ciekawostka: storytelling to również socjologiczna metoda badawcza!

Zacznijmy od zebrania storytellingowych mocy, dowiedzmy się, z czym zaczynacie wspólną pracę. Dla siebie, indywidualnie zróbcie na rozgrzewkę krótki quiz:

JA I STORYTELLING – QUIZ

Wolę Opowiadać Słuchać Pytać	Najbardziej wciągają mnie Moje własne historie Historie bliskich osób Historie osób, których w ogóle nie znam	W opowieściach szukam Oryginalnych bohaterów, bohaterek Inspiracji Odkroczeni od codzienności
Według mnie opowieść najlepiej Przeczytać Obejrzeć Usłyszeć	Lubię, kiedy opowieść mnie Zaskakuje Wzrusza Bawi	Moje ulubione pytanie to Dlaczego? Jak? Po co?

To była chwila na autorefleksję w temacie opowieści, a teraz wspólnie zagrajcie w storytellingową cebulę.

STORYTELLINGOWA CEBULA

Jeżeli spotykacie się na żywo, stańcie w dwóch kręgach, wewnętrznym i zewnętrznym. Każda osoba z wewnętrznego kręgu powinna mieć naprzeciwko siebie osobę z kręgu zewnętrznego. W takiej parze macie po dwie minuty na osobę, by porozmawiać na zadane tematy. Po upływie czterech minut osoby z zewnętrznego kręgu przesuwają się w prawo i w nowej parze rozmawiacie na kolejny temat. Kiedy jedna osoba mówi, druga słucha, notując w pamięci, co przykuwa jej uwagę, a na końcu – jeśli wystarczy czasu – zadaje pytania.

Opowiedzcie sobie:

Bardziej lubisz słuchać czy opowiadać? Dlaczego?

Moje pierwsze wspomnienie to...

Najdziwniejsza historia, która mi się przydarzyła, to...

Moja ulubiona opowieść dotyczy...

Kto według mnie ma dar opowiadania i dlaczego tak sądzę?

Czego nie lubię w opowiadaniu historii?

Historię czyjego życia chciałabym, chciałbym usłyszeć i dlaczego?

Dzięki! Podsumujcie wspólnie: czego się dowiedzieliście o sobie nawzajem i jak wyglądają Wasze zasoby i zainteresowania, jeśli chodzi o storytelling? Jaki potencjał drzemie w Waszej grupie projektowej? Jaki możecie z tego zrobić użytek w Waszym projekcie? Zróbcie notatki z tej rozmowy. Dajcie sobie przestrzeń, żeby móc się wykazać zarówno w tym, co lubicie, jak i spróbować tego, w czym czujecie się mniej pewnie.

MOJA OPowieść

Każda osoba, młodsza i starsza, chłopak czy dziewczyna, ze wsi i z miasta, ma jakąś wiedzę i doświadczenie związane ze storytellingiem, czyli opowiadaniem historii. Niektórym przychodzi to łatwo, innym trudniej, ale tę umiejętność – jak jazdę na rowerze czy grę w szachy – można ćwiczyć. W miniprojekcie, który jest przed Wami, będziecie zapraszać osoby z doświadczeniem migracji, by powiedziały Wam, kim są, i podzieliły się swoją opowieścią, którą następnie Wy wpleciecie w ramy szerszych projektowych działań. Zanim do tego dojdzie, przekonajcie się na własnej skórze, jak to jest się znaleźć po stronie opowiadaczki, opowiadacza (storytellerki, storytellera) i mówić o swojej tożsamości: o tym, kim jesteście, co jest dla Was ważne, co lubicie i z jakim miejscem się identyfikujecie. Spróbowaliście przed chwilą w grze, a teraz (lub jako zadanie domowe) przygotujcie krótką opowieść o sobie. Naprawdę krótką: niech ma pięć zdań (nie bardzo złożonych).

Dla inspiracji obejrzyjcie, jak opowiada o sobie pewna młoda piłkarka:

Ulicówka, kampania „[Organizacje społeczne. To działa!](#)”, 2019.

Jak Wam się podobało?

Co zwróciło Waszą uwagę w opowieści Hani?

Skąd jest Hania i jakie to ma znaczenie dla jej opowieści?

Co czerpicie dla siebie z tego przykładu? (O czym i jak warto opowiadać?)

Wspólnie zanotujcie wnioski z tej rozmowy: co sprawia, że historia nas ciekawi i że zapada w pamięć? Wykorzystajcie te wskazówki w Waszej opowieści.

Wasza kolej. **Zastanówcie się, co chcecie o sobie powiedzieć.** Spróbujcie wyjść poza schematy i podzielić się czymś, czego pozostałe osoby w grupie o Was nie wiedzą, a jest dla Was ważne. To może być detal – ale dla Was istotny, może coś związanego z Waszymi zainteresowaniami, miejscem, z którego pochodzicie lub które jest dla Was ważne, z marzeniem, które pielęgnujecie, czy z bliskimi Wam osobami. Najpierw zapiszcie swoje zdania.

1.

2.

3.

4.

5.

Podzielcie się swoimi opowieściami, słuchajcie się uważnie. Porozmawiajcie, co Wam dało to ćwiczenie. Czy było łatwo opisać siebie w pięciu zdaniach i podzielić się tym na forum? Czy coś sprawiło Wam trudność? Jak Wam się słuchało tych mikroopowieści? Czy coś Was zaskoczyło?

Z pewnością zauważyliście, że bardzo często, kiedy mamy mówić o sobie, zaczynamy tę opowieść od informacji, skąd jesteśmy. Miejsce naszego urodzenia, pochodzenia, życia może mieć ogromny wpływ na to, kim jesteśmy i jak siebie postrzegamy, z czym się identyfikujemy, jak wygląda nasza codzienność, czy jesteśmy szczęśliwi. To „tutaj” odegra ważną rolę w Waszym miniprojekcie, ponieważ powinien on mieć charakter lokalny. Czy chodzi o geografę? Pewnie już podejrzewacie, że nie tylko...

Rozdział 2

Lokalnie, czyli jak? (90 minut)

Jestem „stąd”, czyli skąd? Co dla mnie znaczy „tutaj”? Jakie jest moje sąsiedztwo? Jak wygląda życie sąsiedzkie? Kto tu mieszka? Co nas tu łączy, a co dzieli? Czy się znamy? Czy lubimy swoje „tutaj”? Za co? Jeśli nie – dlaczego? Jaki mamy wpływ na to, co się tu dzieje? Mając wybór – czy dalej chcielibyśmy tu mieszkać, żyć?

NASZE SĄSIEDZTWO – PROJEKTUJEMY INFOGRAFIKĘ

Powyższe pytania to zaproszenie do dyskusji o lokalności i sąsiedztwie. Porozmawiajcie, czym są dla Was i gdzie widzicie w tym swoje miejsce i rolę. Waszą rozmowę oddajcie za pomocą infografiki *Nasze sąsiedztwo* – zaprojektujcie ją w wybranym przez siebie stylu. Tworząc infografikę, zastanówcie

się, czy „lokalność” oznacza to samo co „sąsiedztwo”. Jaka jest między nimi zależność? Czy czujecie się związani z miejscem, w którym mieszkacie? Co o tym decyduje? Jaką rolę odgrywa tu wspomniana geografia, jaką architektura, układ przestrzeni, jaką dostępną ofertą edukacyjną, kulturalną, sportową, inne usługi, a jaką relacje między ludźmi – relacje sąsiedzkie – i wreszcie położenie względem innych miejsc czy społeczności? Czy Waszym „tutaj” jest bardziej ulica, dzielnica, miejscowość, a może region lub cały kraj? Gdzie kończy się dla Was lokalność? Czy na co dzień myślicie o swoim „tutaj” pozytywnie czy negatywnie? A może wcale? Co decyduje o dobrym sąsiedztwie?

Lokalność często – niesłusznie – stawia się w opozycji do globalności. Często też umyka nam jej specyfika. Gdy doświadczamy jej na co dzień, powszednie. Nieraz dopiero kiedy spotykamy kogoś, komu otaczająca nas rzeczywistość nie jest dobrze znana, dostrzegamy ją na nowo, często właśnie przez pryzmat opinii i wrażeń tego „innego” – przyjeźdnego, gościa, turysty.

Podróż kojarzy nam się zwykle z dalekim wyjazdem, a tymczasem warto poznawać także miejsca, które są blisko – za miedzą, w sąsiedniej dzielnicy, tuż za miastem. W tym projekcie chcemy zaprosić Was do świeżego spojrzenia na to, co macie wokół siebie, na Wasze sąsiedztwo i relacje z innymi – na to, na co możecie mieć wpływ. Globalne procesy oddziałują na społeczności lokalne, ale jednocześnie to, co wydarza się lokalnie, może kształtować globalną zmianę. Przykładem są migracje – temat przewodni tego projektu.

(NIE)CODZIENNY ALBUM LOKALNY

Czas na zapowiedziane nowe spojrzenie na sąsiedztwo. Zaczynajcie od Waszej infografiki. Czy zgadzacie się co do tego, jak w dalszych działaniach będziecie rozumieć lokalność i co określicie swoim sąsiedztwem? Jeśli tak, wyobraźcie sobie, że zgłasza się do Was wydawnictwo, któremu zależy na ukazaniu, jak młodzi ludzie postrzegają swoje otoczenie.

Przygotujcie album fotograficzny tak, żeby oprócz standardowych kadrów, które można znaleźć w wyszukiwarce internetowej po wpisaniu nazwy Waszej miejscowości, prezentował najważniejsze – według Waszych autorskich kryteriów – miejsca, ludzi, przedmioty, historie związane z Waszym sąsiedztwem. Niech każda osoba zaproponuje trzy zdjęcia (najlepiej wykonane komórką, nie martwcie się o jakość – mają one charakter poglądowy; jeśli to niemożliwe – „pożyczcie” zdjęcia z sieci). Każdej fotografii musi towarzyszyć akapit (do pół strony) opowieści wyjaśniającej, kim jest wybrana postać, czym jest miejsce, przedmiot itd. Przełamcie schematy i stwórzcie wspólny e-folder ze zdjęciami i towarzyszącymi im mikroopowieściami.

W albumie z pewnej miejscowości znalazły się: ruiny zamku i legenda o nieszczęśliwej miłości, trzepak – ulubione miejsce spotkań wraz z opowieścią o założeniu kapeli, fajka prapradziadka i jego biografia, portret pani Kazi, właścicielki sklepu, która wie wszystko o wszystkich, przepis na szarlotkę z lokalnej kawiarni „Wena” z opowieścią założycielki, jak wpadła na tak oryginalną recepturę.

Co znajdzie się w Waszym albumie?

Gdy skończycie, porozmawiajcie o tym, jak Wam się pracowało. Jakimi kryteriami się kierowaliście? Jaki obraz Waszego sąsiedztwa wyłania się z tak zaprojektowanego albumu? Co było łatwe, a co trudne w tworzeniu opowieści towarzyszących zdjęciom? Co sprawia, że wciągamy się w opowieść? Z czyjej perspektywy warto byłoby jeszcze spojrzeć na Wasze „tutaj”?

DLA CHĘTNYCH – JESZCZE WIĘCEJ O PROJEKTACH POŚWIĘCONYCH ODKRYWIANIU LOKALNYCH OPowieści

Obejrzyjcie, jak inaczej można mówić o swoim mieście, stawiając na osobistą opowieść i bardzo indywidualną perspektywę, przy wykorzystaniu digital storytellingu:

Życie ryb w Żyrardowie, Maciek Kuźmiński, Stowarzyszenie Praktyków Kultury, Żyrardów 2016.

Czasem spotkamy się z opowieściami o sąsiadach, których już nie ma. Te historie wpływają na miejsca, w których żyjemy, i ich społeczności, także na nas. Zapoznajcie się z projektem *„Przygraniczni w działaniu”* (koordynacja Lena Rogowska, Stowarzyszenie Praktyków Kultury, 2016), w którym młodzież szukała opowieści o dobrym sąsiedztwie w przeszłości, w miejscach, gdzie obok siebie żyli ludzie różnych narodowości, kultur, religii i języków. Zebrane opowieści zostały ujęte m.in. w nagrania audio.

O lokalności, działaniu w swoim sąsiedztwie i okolicach, perspektywie „innego” możecie poczytać też w publikacji *Tutaj* (red. David Sypniewski, Hanna Zielińska, Stowarzyszenie Praktyków Kultury, Warszawa 2012). Na [stronie projektu](#) znajdziecie efekty działań, które zostały zrealizowane przez Waszych rówieśników i rówieśniczki w różnych zakątkach Polski.

Rozdział 3

Nasi sąsiedzi migranci i nasze sąsiadki migrantki (90 minut)

Czy ludzie chętnie tu zostają? Czy wyjeżdżają? Jeśli tak – dlaczego, dokąd? Czy znamy osoby, które stąd wyjechały? Co to znaczy być migrantką, migrantem? Czy mamy doświadczenie migracji? Czy znamy kogoś, kto ma takie doświadczenie – w rodzinie, w sąsiedztwie, w szkole, w miejscowości? Czy mamy koleżanki migrantki, kolegów migrantów? Co wiemy o ludziach, którzy nie są stąd, ale tu przyjechali i tu mieszkają? Czy znamy ich opowieści? Dlaczego wyjechali ze swoich domów? Czy Polska (i nasza miejscowość) były ich wyborem? Za czym tęsknią? O czym marzą?

Rozmawiamy o sąsiedztwie, o ludziach, którzy żyją blisko nas, z którymi mówimy sobie „dzień dobry”, a przynajmniej kojarzymy się z widzenia. Czy w Waszych rozmowach pojawił się wątek sąsiadów migrantów, sąsiadek migrantek? Czy są wśród Was? Czy są to osoby z Waszych rodzin, które wyjeżdżają za granicę np. w poszukiwaniu lepszej pracy? Czy może to koledzy, koleżanki ze szkoły pochodzący z innych krajów? A może nieznanymi przykuwający ciekawskie spojrzenia, ale pozostający „obcymi” wśród „swoich”? W Waszym miniprojekcie szukacie właśnie opowieści migrantów, migrantek z sąsiedztwa. Niech te historie wybrzmiały w Waszej społeczności. Dlaczego chcemy usłyszeć te opowieści? Co dadzą nam, a co naszym bohaterom, bohaterkom?

FILM O SENAIT CIEPLIŃSKIEJ

Opowieść Senait o migracji, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Obejrzyjcie wspólnie videoopowieść Senait.

Jakie są Wasze pierwsze wrażenia? Czy potraficie wskazać na mapie Erytreę?

W parach lub mniejszych grupach, czerpiąc ze słów Senait, omówcie poniższe wymiary opowieści:

- Kim jest bohaterka? Co o sobie mówi, co o niej wiemy? Czego nie wiemy?
- Jakie emocje towarzyszyły Senait na różnych etapach doświadczenia migracji (na początku, teraz)?
- Z jakiej przyczyny znalazła się w Polsce?

- Kto jeszcze pojawia się w jej opowieści? Co mówi o innych osobach? Kim dla niej są, jaką rolę odgrywają w jej życiu?
- Co jest dla niej ważne?
- Co nas z nią łączy?

Podzielcie się swoimi odpowiedziami na forum. Zastanówcie się, po co sięgać do takich osobistych opowieści migrantów, migrantek. Co nam daje słuchanie takich historii? Czym taka opowieść różni się od tego, co możemy o migrantach, migrantkach przeczytać w gazetach, w sieci, zobaczyć w telewizji?

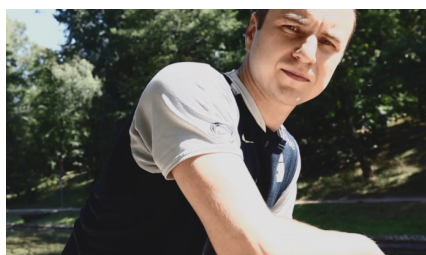
Poznajcie inne historie migrantów i migrantek:

[Opowieść Mahmouda o migracji,](#)
Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

[Opowieść Krysi i Łukasza o migracji,](#)
Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

[Opowieść Stanisława o migracji,](#)
Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

[Opowieści o migracjach,](#)
Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Więcej historii migrantów i migrantek znajdziecie na stronie kampanii [„Ponad granicami. Rozmawiajmy o migracjach”](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Opowieści mogą rozbudzić nasze zainteresowanie światem i innymi ludźmi. Także tymi, których na co dzień może nie dostrzegamy. W tym projekcie sięgamy po storytelling, żeby poruszyć temat migracji, wokół którego narosło wiele nieporozumień, politycznych kontrowersji i medialnych manipulacji. Opowieści samych migrantek i migrantów pozwalają nam spojrzeć na migrację przez pryzmat konkretnych osób, zdobyć podstawową wiedzę, zrozumieć globalne współzależności, dostrzec różnorodność ludzi i ich doświadczeń. Często migrują nasi bliscy – rodzice, przyjaciele, znajomi. Być może z własnego domu znamy życie, którego rytm wyznaczają przyjazdy i wyjazdy kogoś ważnego oraz uczucia towarzyszące rozstaniom i powrotom, może już dobrze rozumiemy powody, które za nimi stoją. Spotykamy też migrantki i migrantów z innych kręgów kulturowych. Ich osobiste historie mogą wzbudzić naszą empatię, zmniejszyć dystans między nami, przygotować do spotkania. Słuchając innych, uczymy się też o sobie, o naszej tożsamości, wartościach, widzimy podobieństwa i różnice z osobami o różnym pochodzeniu.

JAK ZACZAĆ?

Stwórzcie mapę swojej miejscowości (analogową lub elektroniczną). Zaznaczcie na niej wasze domy, swoje ulubione miejsca oraz lokalizacje, które pojawiły się w Waszych opowieściach i albumie fotograficznym. Spójrzcie na mapę. Czy znalazły się na niej miejsca związane z innymi kulturami, religiami? Z migrantami, migrantkami? Może świątynia? A może wietnamska restauracja? Albo centrum kultury tatarskiej? Zastanówcie się, czy któreś z nich jest szczególnie ważne dla migrantów, migrantek, którzy stąd nie pochodzą, ale mieszkają w Waszym sąsiedztwie.

Jeśli macie osobę z doświadczeniem migracji w swojej grupie, zapytajcie, czy zechce podzielić się swoją perspektywą i dodać coś od siebie, co wiązałoby się z jej grupą kulturową (jeżeli się z nią utożsamia). Jeśli nie macie w grupie takiej osoby, nie znacie osobiście osoby z doświadczeniem migracji – może przychodzi Wam do głowy ktoś, kogo możecie zapytać?

Jak ujmiecie na Waszej mapie – jeśli dotyczy to Waszego sąsiedztwa i Waszych doświadczeń – migracje w odwrotnym kierunku (stąd za granicę), ich wpływ na Waszą społeczność i okolicę?

Wasze zadanie to burza pomysłów, jak – gdzie, od kogo, w jaki sposób – możecie zdobyć więcej informacji o obecności migrantów, migrantek w Waszej miejscowości. Przygotujcie listę – może się na niej znaleźć zarówno poszukiwanie w sieci, jak i rozmowy z konkretnymi osobami czy odwiedzenie miejsc z mapy i zadawanie pytań napotkanym tam osobom. Wrócimy do tej listy za chwilę, gdy rozpoczniecie pracę nad własnym projektem. W czasie Waszych poszukiwań zapraszajcie osoby, z którymi będziecie rozmawiać, do uzupełniania mapy.

DLA CHĘTNYCH – INSPIRACJA

Zajrzyjcie do publikacji *Emocje w stoikach* (red. Lena Rogowska, Stowarzyszenie Praktyków Kultury, Warszawa 2016). To zbiór krótkich anonimowych wspomnień, mikroopowieści, anegdot Polek i Polaków oraz migrantów i migrantek, uchodźców i uchodźczyń (m.in. z Czeczenii, Konga, Gruzji, Ukrainy, Rwandy), których łączy to, że mieszkają w Warszawie, ale także dzielą doświadczenie migracji i przeżywane emocje.

Rozdział 4 O międzykulturowości – kilka uwag (45 minut)

Niezależnie od formatu projektu, na który się zdecydujecie, będziecie pracować międzykulturowo. Głównymi bohaterkami, bohaterami Waszego projektu będą osoby z doświadczeniem migracyjnym, pochodzące z innych od Waszego kręgów kulturowych, często mówiące w obcym dla Was języku albo osoby, które są „stąd”, ale wyjechawszy, zmierzyły się z różnicami kulturowymi.

Miejcie świadomość, że to, co widzimy na pierwszy rzut oka, gdy mamy do czynienia z nieznaną nam kulturą w osobie jej przedstawicielki, przedstawiciela, to zaledwie wierzchołek góry lodowej. Obejrzyjcie krótką animację i zastanówcie się, jak wiedza o widocznych i niewidocznych na pierwszy rzut oka **wymiarach kultury** może wpłynąć na pracę przy Waszym miniprojekcie. Przejrzyjcie listę działań pod tym kątem – na co powinniście być wrażliwi, o czym pamiętać, jak to uwzględnić?

[Kultura jako góra lodowa](#), Stowarzyszenie Praktyków Kultury, 2017.

W dostrzeżeniu i uszanowaniu różnic przeszkadza nam **etnocentryzm** – w zestawie kart (następny link) znajdziecie jego definicję, która pomoże Wam zrozumieć, czemu bywa nam tak trudno, gdy spotykamy osoby z kręgu kulturowego innego niż nasz, i co tworzy podatny grunt dla **stereotypów i uprzedzeń** (wyjaśnienie, czym są, także w zestawie kart). Jakie jeszcze mechanizmy mogą wpływać na nasze relacje z migrantami, migrantkami? Porozmawiajcie o Waszych spostrzeżeniach, bądźcie też uważni na to, co pojawi się w opowieściach Waszych bohaterów, bohaterów. Znajomość tych mechanizmów pozwoli Wam usłyszeć i zrozumieć więcej. Przygotuje Was też na reakcje, z którymi możecie się spotkać ze strony niektórych odbiorców i odbiorczyń Waszego projektu.

[Karty do analizy mechanizmów psychospołecznych](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Na każdym etapie działań, na ile to możliwe, zadbajcie o cztery filary udanego projektu wielokulturowego – a taki właśnie realizujecie. Są to: **współpraca, włączanie, wzmacnianie i widoczność (4W)**^{*}.

WSPÓŁPRACA – czyli partnerskie traktowanie grup mniejszościowych – ich przedstawicielek i przedstawicieli, uznanie i szacunek dla ich kulturowej odmienności, działanie „z” nimi, a nie tylko „dla” nich. W pracy projektowej przekłada się to na konsultowanie i wspólne ustalanie potrzeb, celów i działań, budowanie relacji i uczenie się od siebie nawzajem.

Spójrzcie na plan Waszych działań projektowych i zaznaczcie te punkty, w których możecie zainicjować taką współpracę. Czego może dotyczyć?

WŁĄCZANIE – czyli uwzględnienie perspektyw i potrzeb różnych grup mniejszościowych, w taki sposób by działania były dostępne dla tych grup. W projekcie jest to takie organizowanie działań, by każda osoba czuła się zaproszona do udziału i by ten udział został umożliwiony (np. poprzez zapewnienie tłumaczenia czy uszanowanie kalendarza świąt różnych religii). To też można skonsultować!

Co zrobicie, żeby do udziału w Waszym miniprojekcie, np. w jego wydarzeniu końcowym, czuli się zaproszeni migranci i migrantki z Waszej miejscowości? Dopiszcie te działania do planu.

^{*} Adaptacja na podstawie: Maja Branka, Dominika Cieślukowska, [Wielokulturowa biblioteka](#), Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa 2014, s. 21–24.

WZMACNIANIE – czyli takie podejście do grupy mniejszościowej, które będzie wzmacniać i wspierać jej członków i członkinie w poczuciu podmiotowości, kompetencji i wpływu. Chodzi nie tylko o docenienie, ale właśnie o stwarzanie równych szans, wsparcie sprawczości i pozycji w społeczności. W projekcie może to być np. zorganizowanie dodatkowych działań, które przyczynią się do takiego wzmocnienia – np. lekcji języka polskiego.

Jak upubliczniać zebrane opowieści w taki sposób, by wzmacniały ich bohaterów, bohaterki, a nie np. powielały stereotypy czy podziały społeczne?

WIDOCZNOŚĆ – czyli dostrzeganie i podkreślanie obecności. Jak sprawić, by osoby innego pochodzenia, przedstawicielki i przedstawiciele innej kultury, religii dostrzegła też większość? W tym projekcie oddajecie głos migrantkom i migrantom, by wzmocnić ich widoczność, sprawić, żeby zostali usłyszani. Potrzebujemy wiedzy o osobach, które są inne od nas, by ich obecność nie była dla nas „egzotyczna”, a tradycje, normy i wartości stały się zrozumiałe.

Co możecie zrobić w Waszym miniprojekcie, by opowieści Waszych bohaterek, bohaterów stały się pretekstem do zwiększenia widoczności grup, które reprezentują?

Rozdział 5

ABC storytellingowego projektu (90 minut teorii projektu + 10 godzin na działania)

Storytelling nie ma już przed Wami tajemnic. Przekonaliście się, że opowieści są na wyciągnięcie ręki. Każda i każdy z Was ma swoje historie, ale potraficie też szukać opowieści, którymi dzieli się ktoś inny, i pracować nad nimi. Wykorzystajcie te umiejętności – czas na Wasz miniprojekt, który odda głos migrantom i migrantkom. Pamiętajcie przy tym, by:

- traktować swoich bohaterów, bohaterki podmiotowo i z szacunkiem,
- szukać i czynić słyszalnymi więcej głosów osób z doświadczeniem migracyjnym,
- poznawać autentyczne, osobiste historie zamiast plotek i fake newsów,
- ukazywać różne perspektywy – nie uogólniać jednej historii na całą społeczność, grupę,
- zachować balans między opowieściami mężczyzn (historiami) i kobiet (herstoriami),
- przekraczać etnocentryzm (o czym więcej w dalszej części).

Wasz projekt – jeśli to możliwe – od początku do końca realizujcie wspólnie z migrantami i migrantkami, czyniąc ich współtwórczyniami i współtwórcami całego przedsięwzięcia. Bez ich obecności i zaangażowania cała idea nie ma sensu.

Najpierw zapoznajcie się z etapami pracy projektowej. Szczegółowy opis znajdziecie [tutaj](#). Jesteście teraz kuratorami i kuratorkami projektu. Waszym zadaniem jest przemyśleć i zaplanować, a następnie zrealizować miniprojekt storytellingowy, którego tematem są historie Waszych sąsiadów migrantów i sąsiadek migrantek. Na start przyda się narada zespołu i uzupełnienie poniższego planu. Omówcie każdy punkt, podzielcie się zadaniami, zaplanujcie wszystko w czasie i do dzieła!

Kuratorki i kuratorzy projektu (wpiszcie swoje imiona):

ETAPY PROJEKTU

ETAP 1. ZAPLANOWANIE PROJEKTU

Jeżeli pracujecie z tym przewodnikiem od początku, to na pewno już nieźle zintegrowana z Was grupa. Niemniej warto, żebyście ustalili, na jaki tryb pracy się umawiacie, jak często chcecie się spotykać, jak podzielicie się rolami i zadaniami i na jakie zasady chcecie się umówić na czas wspólnej pracy. Zapiszcie Wasze ustalenia poniżej:

Jak pracujemy? Spotkania online czy offline? Jak często? Jak długo?

Role i zadania (uzupełniajcie w miarę podejmowania decyzji przy pracy z tym planem):

Nasze zasady:

ETAP 2. OKREŚLENIE TEMATU

DIAGNOZA POTRZEB I OKREŚLENIE TEMATU – to kolejne niezwykle ważne momenty w pracy projektowej.

Diagnoza potrzeb została już przeprowadzona (stąd projekt „Historie i fakty o migracjach na XXI wiek”, którego częścią jest ten materiał) i główny temat został już dla Was wybrany – są nim **historie, opowieści migrantów i migrantek z Waszego sąsiedztwa**. W Waszych rękach wciąż pozostaje wybór formy projektu i jego realizacja. Najpierw jeszcze kilka słów o przygotowaniu merytorycznym do projektu storytellingowego.

PRZYGOTOWANIE MERYTORYCZNE – wróćcie do zadań z poprzedniej części przewodnika, przyjrzyjcie się swoim notatkom. W jaki sposób chcecie poszerzyć wiedzę i przygotować się do zbierania historii migrantek i migrantów? Sprawdźcie, czy na Waszej liście nie zabrakło takich punktów:

CO WIEMY O MIGRACJI? Uzupełnienie podstawowej wiedzy o migracjach: Czym jest doświadczenie migracyjne? Jak współcześnie wygląda to zjawisko? Jak na tym tle wygląda sytuacja w Polsce i co możemy powiedzieć o migracji, migrantach, migrantkach z perspektywy naszej miejscowości? Skąd możemy zaczerpnąć wiedzę na ten temat? (Internet, lokalny urząd, szkoła?).

Więcej materiałów o migracjach znajdziecie tutaj:
www.migracje.ceo.org.pl.

JAKI JEST LOKALNY KONTEKST NASZEGO PROJEKTU? Czy żyją obok nas migranci i migrantki, uchodźcy i uchodźczynie? Czy znamy te osoby? Kim są? Gdzie się spotykamy? Co mamy wspólnego? Co może nam utrudniać kontakt? A co może nas do siebie zbliżyć? Skąd przyjechały? Co wiemy o miejscach, z których przybyły, i powodach, dla których zdecydowały się wyjechać ze swojego kraju? Czy Polska była ich wyborem? Jeśli tak – dlaczego? Jeśli nie – jak to się stało, że się tu znalazły? Jak się tu czują?

JAK SIĘ PRZYGOTUJEMY DO WSPÓŁPRACY Z MIGRANTKAMI I MIGRANTAMI? Jak chcemy zaprosić migrantów i migrantki z sąsiedztwa do współpracy – podzielenia się swoimi historiami? Jak przedstawimy cele naszego projektu? Jak uwzględnimy ich opinie na jego temat? O co powinniśmy zadbać przed rozmową, w trakcie, po? Jak się do niej przygotować? O co chcemy zapytać?

SKĄD MOŻEMY OTRZYMAĆ DODATKOWE WSPARCIE? Czy znamy organizacje migranckie i/lub organizacje i osoby, które pracują na rzecz migrantów i migrantek? Jak możemy skorzystać z ich pomocy, wiedzy i doświadczenia lub uzyskać wsparcie przy realizacji naszych działań? Czego chcemy się dowiedzieć, o co zapytać?

Rozważywszy każdy z powyższych punktów, sporządźcie notatki. Ustalcie, w jaki sposób chcecie się przygotować – podzielić zadaniami, odbyć dodatkowe spotkania i rozmowy (też online), porozmawiać z Waszą nauczycielką, Waszym nauczycielem?

ETAP 3. OKREŚLENIE CELU

Głównym celem Waszego miniprojektu jest oddanie głosu migrantom i migrantkom z sąsiedztwa oraz wzmocnienie go. Jakie dodatkowe cele może mieć Wasze działanie?

Zapiszcie, jakie są Wasze osobiste i grupowe cele, gdy myślicie o spotkaniu z migrantkami i migrantami, zbieraniu ich opowieści i puszczaniu ich dalej w świat. *Czego chcecie się dowiedzieć? Co przeżyć? Czego nauczyć? Co osiągnąć?*

Określenie grupy docelowej łączy się ściśle z celami. Zastanówcie się: do kogo chcecie dotrzeć ze swoimi działaniami, kogo zainteresować opowieściami migrantów i migrantek z sąsiedztwa i po co? Grupą docelową Waszego miniprojektu mogą być Wasi rówieśnicy i rówieśniczki ze szkoły, sąsiedzi, sąsiadki albo urzędnicy i urzędniczki (np. po to, by zwrócić ich uwagę na wyzwania, z jakimi mierzą się przyjezdni i przyjezdni), dziennikarze i dziennikarki (by z większą wrażliwością pisali o migrantach, migrantkach, uchodźcach i uchodźczyniach). O sile Waszego przekazu i powodzeniu projektu będzie świadczyć przede wszystkim to, jak bardzo uda się Wam zaangażować osoby, na których Wam zależy. Gdy wybierzeecie Waszą grupę docelową, przygotujcie jej profil. Późniejszy

wybór formy pracy powinien być wypadkową Waszych preferencji (co lubicie robić, w czym czujecie się mocni, co Was interesuje) i potrzeb grupy docelowej. W ten sposób zadbać o motywację po obu stronach.

Określenie typu projektu, gdy już macie sformułowane cele i wiecie, do kogo się zwracacie z Waszym miniprojektem, to czysta przyjemność. Możliwość jest nieskończona wiele. Zajrzyjcie teraz do części szóstej przewodnika po wskazówki i inspiracje oraz ustalcie, jaki kształt przybierze Wasza praca z migrantkami opowieściami, a następnie wróćcie tutaj, by krok po kroku zaplanować dalsze działania.

ETAP 4. ZAPLANOWANIE DZIAŁAŃ

Do dzieła. To moment na zorganizowanie Waszych zasobów, zgranie kalendarzy, wyznaczenie zadań. Pomocna może być taka karta:

Co robimy? – na jaki format się decydujecie?

Np. seria krótkich wywiadów wideo z migrantami i migrantkami z sąsiedztwa z premierą w kawiarni prowadzonej przez jedną z bohaterek wywiadów.

Działania do wykonania – spiszcie wszystkie pomysły, które przychodzą Wam do głowy. Co trzeba zrobić, żeby projekt wypalił?

Kontynuujemy powyższy przykład: żeby doszło do premiery i pokazu nagranych wywiadów, trzeba np. nawiązać kontakty z migrantami i migrantkami z sąsiedztwa, opowiedzieć im o projekcie i zaprosić ich do wywiadów, przygotować pytania do wywiadów oraz sprzęt do nagrań, umówić się na wywiady, zmontować filmy, zorganizować premierę, ustalić jej termin, rozesłać zaproszenia, rozpromować wydarzenie,

w dniu wydarzeniu przygotować salę i sprzęt, zaopiekować się gośćmi – bohaterami i bohaterkami wywiadów oraz widownią, poprowadzić spotkanie, udokumentować je, posprzątać, zamieścić relację z wydarzenia, dokonać ewaluacji działań...

Ustalcie podział zadań w grupie.

Zidentyfikowanie zasobów. Nie startujecie od zera. W zespole tkwi siła – sprawdźcie, co już macie, a czego potrzebujecie, żeby zrealizować zamierzone plany. Uwzględnijcie umiejętności, zaplecze materialne i techniczne, sieć wsparcia, którą macie i/lub którą możecie zbudować.

Umiejętności.

Np. jesteście obeznani z social mediami, macie w zespole osobę, która robi świetne zdjęcia, która bardzo dobrze pisze, która z łatwością nawiązuje kontakty, macie kogoś, kto nie boi się tabelki i zarządzania kalendarzem, mówi w języku obcym itp. Brakuje Wam kogoś, kto wie więcej o kulturze Ukrainy/Wietnamu/Czecenii/Syrii..., potrzebujecie kogoś do projektowania grafiki itp.

Zasoby techniczne i specjaliści, specjalistki

Np. macie kamerę video, nie macie zewnętrznego mikrofonu, macie komputer, nie macie rzutnika, potraficie nagrywać filmy, znacie kogoś, kto umie je zmontować. Znacie tylko jedną chętną osobę do wywiadów, ale wiecie, kogo się poradzić, jak dotrzeć do większej liczby osób. Znacie kogoś, z kim możecie skonsultować pytania do wywiadu itp.

Poszukiwanie sojuszników i sojuszniczek. Zastanówcie się, kto – jakie osoby i/lub instytucje – mogą chcieć się włączyć do Waszych działań i Was wesprzeć? Czyje zaangażowanie pomogłoby Wam osiągnąć Wasze cele?

Może jest to lokalna aktywistka działająca na rzecz uchodźców i uchodźczyń? Czy ciocia koleżanki, która zna ukraiński/arabski? A może właściciel hurtowni spożywczej, który zaoferuje poczęstunek na pokaz premierowy? Lokalna rozgłośnia radiowa, która zrelacjonuje wydarzenie i nagłośni Waszą inicjatywę?

ETAP 5. PREZENTACJA EFEKTÓW

Bywa, że to najbardziej stresujący etap projektu, ale jest on niezmiernie ważny. To chwila dla Waszych bohaterek, bohaterów i dla Was. Dzielicie się tym, co wspólnie udało się Wam zrobić, wychodzicie z Waszym przekazem na zewnątrz. Zadbajcie, by prezentacja odbyła się z szacunkiem do bohaterów i bohaterek Waszych opowieści, dołożcie starań, aby jakość tego, co pokazujecie, była na najwyższym poziomie, miejcie na uwadze dostępność i otwartość wydarzenia (np. pod względem czasu, miejsca, zasad panujących w danym miejscu itd.). Zdecydujcie, czy z uwagi na epidemię i ograniczenia, jakich teraz doświadczamy, będziecie działać offline czy online. Kontynuujmy nasz przykład: jeśli pokaz nagrań wideo okaże się niemożliwy do zrealizowania w przestrzeni kawiarni, możecie np. stworzyć kawiarnię wirtualną w mediach społecznościowych i tam zaplanować premierę. Możecie udostępnić nagrania lokalnej stacji telewizyjnej, by je wyemitowała. Oczywiście wcześniej zadbajcie o niezbędne zgody i oznaczenie autorstwa.

ETAP 6. EWALUACJA

Nie bagatelizujcie ewaluacji i pomyślcie o niej już na samym początku! Jak sprawdzić, czy udało się Wam zrealizować cel, jak został odebrany Wasz miniprojekt, co się udało, a co można było zrobić lepiej? [Tutaj znajdziecie inspiracje](#), jak zbadać to w kreatywny sposób. Ważne są

wszystkie głosy – Wasze, Waszych bohaterek i bohaterów, uczestników i uczestniczek miniprojektu. Na koniec wspólnie zapoznacie się z wynikami ewaluacji i podsumujecie Wasz projekt. **Wasz główny wniosek to:**

Przykłady storytellingowych działań wokół tematu migracji (90 minut)

Przypomnijmy – celem Waszego projektu jest oddanie głosu migrantkom i migrantom z Waszego sąsiedztwa i wzmocnienie go. Chcecie, by ten głos został usłyszany za pośrednictwem ich własnych opowieści. Nie chcecie mówić za nich, ale zaprosić ich do tego, by sami podzielili się swoimi opowieściami. To ogromna różnica.

Do przyjęcia takiej opowieści trzeba się przygotować. Jak ten głos wzmocnić? Tutaj ważny będzie format projektu, na który się zdecydujecie. Poniżej prezentujemy trzy sprawdzone sposoby, które możecie dostosować do Waszych potrzeb.

ZBIERAJĄC OPOWIEŚCI – WYWIAD Z MIGRANTKĄ, MIGRANTEM

Wszystko zaczyna się od rozmowy. To źródło opowieści, którą chcecie usłyszeć i utrwalić. Wywiad to kameralna sytuacja: spotykacie się z osobą raz, czasem kilka razy i prowadzicie rozmowę, nagrywacie ją, a następnie spisujecie, redagujecie, montujecie, tak by końcowa opowieść wiernie oddawała pierwotne intencje i przekaz, by była spójna, interesująca i zrozumiała dla kogoś, kto nie zna bohaterki, bohatera tak jak Wy i nie uczestniczył w spotkaniu. Taką opowieść możecie następnie – za zgodą bohaterki, bohatera – ubrać w formę, w której chcecie zaprezentować ją innym. To może być nagranie wideo ze spotkania, plik audio, tekst, seria rysunków... – możliwości jest wiele. Finałem projektu może być wówczas premiera takiej produkcji i ewentualnie dodatkowy, towarzyszący jej program.

Jak zacząć? Do kogo się zwrócić? Skąd wziąć tę opowieść? – takie pytania mogą się pojawić w Waszych głowach. Oto kilka wskazówek, jak się przygotować (była o tym mowa także przy omawianiu etapu 1 projektu), o czym pamiętać i jak podejść do całego przedsięwzięcia z szacunkiem dla autorki, autora opowieści.

WSKAZÓWKI – SPOTKANIE, WYWIAD, OPOWIEŚĆ

1. Wybierzcie rozmówczynię, rozmówcę i skontaktujcie się z nimi?

W Waszym projekcie chcecie dotrzeć do migranta, migrantki z sąsiedztwa. Wróćcie do zadania z mapą z części 3 przewodnika – jak możecie nawiązać kontakt z taką osobą, jeżeli jej nie znacie?

2. Przedstawcie cel spotkania i rozmowy

Na samym początku opowiedzcie, dlaczego chcecie porozmawiać, po co zbieracie opowieści, ile czasu zajmie spotkanie, jak i do czego użyjecie opowieści w projekcie; czy będzie upubliczniona, czy nie, w jakiej formie, jaki proces redakcji, edycji przejdzie. Uprzedźcie o nagraniu. Zapewnijcie, że skonsultujecie ostateczny kształt opowieści z autorką, autorem. Zapytajcie o sugestie i uwagi do całego procesu, dowiedzcie się, jakie są oczekiwania osoby (np. dotyczące nagrania – ktoś może nie zgadzać się na wideo, ale zgodzi się na audio; ktoś zastrzeże, o czym chce lub nie chce rozmawiać itp.). Te ustalenia składają się na udaną współpracę i odzwierciedlają partnerski stosunek i włączające podejście.

3. Przygotujcie się starannie

Przygotujcie się merytorycznie – dowiedzcie się więcej o kraju i kulturze, z których pochodzi osoba, możliwych okolicznościach jej migracji (pewne powody są globalne i uniwersalne – sprawdźcie, czy mogą dotyczyć Waszej bohaterki, Waszego bohatera), zapoznajcie się z informacjami na temat mniejszości, którą reprezentuje, możecie zapytać osobę, czy czuje się jej częścią itd. Przygotujcie pytania, kierując się tym, co Was najbardziej interesuje i czego chcecie się dowiedzieć. Np. jeżeli chcecie w Waszym projekcie opowiedzieć o migracjach przez pryzmat przenikania się kuchni świata, możecie zapytać o rodzinny przepis, który wędruje z pokolenia na pokolenie, szok kulinarny w Polsce, łączenie kuchni na co dzień... Pomyślcie, czy zapytacie każdą osobę o to samo, czy każdorazowo przygotujecie pytania od nowa.

Rozmowę najlepiej zacząć od pytań ogólnych: zaprosić osobę do przedstawienia się i opowiedzenia swojej historii (np. Kim jesteś? Opowiedz, jaka była Twoja droga do naszej miejscowości. Dlaczego wyjechałeś, wyjechałaś z naszego miasta?). Czasem opowieść popłynie tak, że nie

będzie warto jej przerywać, by wrócić do zaplanowanych pytań. Innym razem będzie trzeba pewne rzeczy uściślić, wyjaśnić. Dlatego miejcie pytania przygotowane, żeby o niczym nie zapomnieć, ale...

4. Słuchajcie i reagujcie z otwartością

Bądźcie skupieni na tym, co słyszycie, czym osoba się z Wami dzieli. Dobry wywiad to rozmowa, a nie ankieta. Jeśli ktoś już nam coś powiedział, nie pytamy dokładnie o to samo tylko dlatego, że mamy to pytanie na liście, możemy za to poprosić o rozwinięcie, więcej szczegółów. Wasza lista pytań będzie ulegać modyfikacji, możecie uzyskać odpowiedzi w kolejności innej niż zaplanowana, rozmowa może też zejść na zupełnie inny tor – jeśli zechcecie, podążcie za tym. Bądźcie wrażliwi i otwarci na to, co wydarza się w rozmowie, podczas spotkania.

5. Doceńcie ciszę

Nie zagadujcie ciszy, nie stresujcie się, gdy Wasza rozmówczyni, Wasz rozmówca milknie na chwilę. Takie momenty są w rozmowie równie ważne jak słowa i niezbędną – czasem do opanowania emocji, np. wzruszenia czy smutku, innym razem, by zebrać myśli albo uszanować wagę tego, co zostało powiedziane. Starajcie się wyczuć, kiedy cisza staje się niezręczna dla obu stron i trzeba podjąć inny wątek, zadać kolejne pytanie, dopytać, czy wszystko w porządku, zrobić przerwę albo nawet podziękować i zakończyć rozmowę. Zwykle jednak wystarczy cierpliwie zaczekać i uszanować tempo rozmówcy, rozmówczyni.

6. Pytajcie, gdy nie wiecie lub chcecie wiedzieć więcej

Pytania to jedno z Waszych głównych narzędzi. Najlepsze są pytania otwarte, które pozwalają dowolnie ująć temat. Jeżeli coś jest dla Was niezrozumiałe, potrzebujecie uściślić albo rozwinąć jakiś wątek, który

osoba np. uznała za oczywisty, przydatne są pytania zamknięte (np. o nazwy, skróty, daty wydarzeń, detale kultury, której nie znacie, luk, braków w opowieści). Niektóre pytania mogą pozostać bez odpowiedzi – każdy ma prawo jej odmówić.

Na koniec rozmowy powinniście mieć pewność, że wszystko jest dla Was zrozumiałe i takie też będzie dla kolejnych odbiorców i odbiorczyń tej opowieści.

7. Edytujcie rzetelnie

Bierzecie odpowiedzialność za opowieść, którą dostajecie. Niezależnie od formy, w jakiej planujecie ją prezentować (audio, wideo, tekst, fotografie, performans...), na pewno będzie wymagała edycji, czyli takiej obróbki, by zarówno wiernie oddała powierzona Wam historię, jak i przybrała najbardziej „atrakcyjny” kształt, tzn. żeby osoby chciały ją poznać i żeby jej odbiór nie był niczym zakłócony (np. zbędnymi powtórzeniami, złą jakością nagrania). Dobra edycja nie polega na przerabianiu materiału, z którym się pracuje, ale na wydobywaniu z niego jak najwięcej.

8. Autoryzujcie

Waszym obowiązkiem jest powiadomienie autora, autorki historii, że ma prawo do autoryzacji, czyli otrzymania wersji wywiadu, opowieści przed upublicznieniem, zapoznania się z nią i ewentualnego wprowadzenia poprawek. Osoba ta może, ale nie musi z tego prawa skorzystać. Autoryzacja służy sprawdzeniu, czy wiernie oddano sens i treść rozmowy. Wasza rozmówczyni, Wasz rozmówca może się upewnić, że opowieść została przedstawiona wiernie, zgodnie z jej, jego intencją.

9. Zabezpieczcie technikalnia

Sprzęty mogą ułatwić pracę, ale i przysporzyć frustracji, dlatego przed spotkaniem sprawdźcie, czy wszystko działa, np. jeżeli korzystacie z dyktafonu w telefonie – upewnijcie się, że bateria jest naładowana, włączcie tryb samolotowy, żeby żadne przychodzące połączenia nie zakłóciły opowieści i nie zepsuły nagrania, mikrofon skierujcie w stronę osoby, która mówi, nie umawiajcie się w głośnych miejscach ani na zewnątrz – wiatr może zagłuszyć całą rozmowę. Po spotkaniu zgrajcie materiał i zróbcie kopię zapasową.

10. Inne wyzwania

Rozmowa może być doświadczeniem trudnym, np. ze względów emocjonalnych, dla osoby, która dzieli się z Wami kawałkiem swojego życia, ale i dla Was, którzy jej towarzyszycie. Mogą pojawić się łzy, gniew, ostre słowa. Waszą rolą jest wysłuchanie i próba zrozumienia.

Często już po fakcie przyjdą Wam do głowy pytania, które warto byłoby zadać, a które nie padły. Nie zawsze będziecie mieć możliwość wrócenia do rozmowy. Może się też okazać, że bohaterka, bohater opowieści wycofa zgodę na jej upublicznienie – całkowicie lub w dużej części.

Tyle teorii, czas na praktykę. Przeczytajcie opowieść, która powstała na bazie wywiadu. Dotyczy ona migracji, ale może Was zaskoczyć.

[[Julia Boski jak Poniatowski](#), rozmawiała Weronika Rzeżutko, 2020]

Porozmawiajcie:

O czyjej migracji jest ta opowieść?

Dlaczego jej bohaterka wyjechała? Dlaczego wróciła?

Jakie myśli i uczucia wzbudziła w Was lektura tej opowieści?

Co nam daje poznanie doświadczenia Julii?

Jak myślicie, o co Julia została zapytana przez osobę przeprowadzającą wywiad?

Jakie jeszcze pytanie chcielibyście zadać Julii, czego się od niej dowiedzieć?

Jakie tematy, które poruszyła Julia w swojej opowieści, mogłyby zostać wykorzystane w projekcie opartym na tej opowieści?

Co z tego możecie zaczerpnąć do swojej pracy? (Wypiszcie konkretne pytania, pomysły, tematy...).

Czy znacie podobne opowieści z własnego otoczenia?

ŻYWA BIBLIOTEKA – SPOTKANIE Z MIGRANTEM, MIGRANTKĄ

To bardziej publiczna forma pracy z opowieścią, która daje także przestrzeń na rozmowę z jej autorką, autorem – „książką” – i wejście „czytelniczki”, „czytelnika” w dialog, a nawet podzielenie się własnymi historiami. Przeczytajcie więcej o idei tego formatu [tutaj](#). Natomiast pod tym [linkiem](#) znajdziecie więcej o zasadach organizacji żywej biblioteki.

W Waszym projekcie działacie na trochę mniejszą skalę – choć nie traci on przez to na ważności! Pamiętajcie o celach, za każdym razem zaczynajcie od poznania osoby i usłyszenia opowieści, jak w przykładzie wyżej. Jeśli Wasza bohaterka, Wasz bohater lubi wystąpienia publiczne, ma gotowość dzielenia się swoimi doświadczeniami w szerszym gronie, jest gotowa, gotowy na udział w spotkaniu z różnymi osobami i odpowiadanie na ich pytania, a Wy macie możliwość zorganizowania takiego wydarzenia-wymiany – warto to zrobić w kolejnym kroku i zaproponować formułę żywej biblioteki.

Organizując żywą bibliotekę w Waszym miniprojekcie, zwróćcie szczególną uwagę na:

- Poznanie i nawiązanie relacji z bohaterką, bohaterem (lub bohaterkami, bohaterami, jeśli będziecie pracować z większą liczbą osób). Nie pomijajcie etapu zapoznania, spotkania, by usłyszeć opowieści, uzgodnić formułę otwartego spotkania.
- O ile to możliwe, zadbajcie o wcześniejsze przygotowanie publiczności – np. jeżeli Waszymi „książkami” są uchodźcy, uchodźczynie z Czeczenii, warto poprzedzić takie spotkanie krótkim wstępem, np. faktami o mniejszości czeczeńskiej w Polsce. Możecie też przygotować przykładowe pytania, od których chętni mogą zacząć „czytanie” wybranej „książki”. Ewentualnie podzielcie się załącznikiem o spotkaniu z opowieścią.
- Zasady żywej biblioteki muszą być jasne dla wszystkich od samego początku spotkania. Spiszcie je. Powinny się wśród nich znaleźć zarówno kwestie organizacyjne, jak i dotyczące kultury spotkania, np. wzajemny szacunek, używanie wrażliwego języka, prawo do wstrzymania się od zabrania głosu, słuchanie siebie nawzajem itd. Poinformujcie o nich gości, umieśćcie w widocznym miejscu. W trakcie spotkań pilnujcie czasu, a także zwracajcie uwagę na przestrzeganie zasad.

Jeżeli bliżej Wam do tradycyjnej formy spotkania, a także wtedy, gdy np. chcecie się skupić na jednej opowieści i jej autorce, autorze, sięgnijcie do przewodnika [Punkty widzenia. Klub dobrej rozmowy](#) (Malina Baranowska-Janusz, Julia Godorowska, Elżbieta Krawczyk, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2017, s. 34–35).

Żeby przy organizacji takiego spotkania zadbać o równościowe podejście, zajrzyjcie do listy kontrolnej, którą znajdziecie [tu](#) na stronach 33–36 (rozdział Maja Branka, *Perspektywa równościowa w organizowaniu wydarzeń*, [w:] *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. Maja Branka, Dominika Cieślukowska, Willa Decjusza, Kraków 2010).

Które elementy dotyczą Waszego miniprojektu? Które uwzględnicie?

DZIAŁAJMY! – SPOTKANIE Z AKTYWISTKĄ, AKTYWISTĄ PRACUJĄCYMI NA RZECZ MIGRANTÓW, MIGRANTEK

Może się zdarzyć, że nie uda się Wam dotrzeć do migrantów, migrantek i/lub usłyszeć ich opowieści – może nie są Waszymi sąsiadami, sąsiadkami, mogą też z różnych powodów nie chcieć rozmawiać (postarajcie się poznać i zrozumieć przyczyny takiej decyzji, uszanujcie ją). Jeśli jednak dalej chcecie poruszyć temat doświadczenia migracji i trafić z nim do szerszego grona, rozwiązaniem może być zaproszenie do współpracy osoby, pracującej z migrantkami i migrantami, mającej kontakt i relacje z ludźmi, których głos jest dla Was ważny. Poznacie perspektywę osoby, która reprezentuje grupę większościową i zdecydowała się zaangażować w pracę z osobami z grupy mniejszościowej. Zapytajcie o osobiste motywacje do takiej pracy, wyzwania i satysfakcję. Kim są osoby, z którymi pracuje? Czego się od nich nauczyła? Co doradziłaby tym, którzy migrantów, migrantek się obawiają? Jak radzi zacząć budować międzykulturowe relacje na poziomie szkoły, sąsiedztwa, miejscowości?

Zdecydujcie się na format, który wesprze Wasze cele – krótka opowieść i sesja pytań (możliwe też online!), wywiad na scenie, a po nim pytania od publiczności, a może wideoporadnik „Jak zacząć działać z migrantami i migrantkami z sąsiedztwa”? Zasady przygotowania do takiego spotkania, zastrzeżenia się o opowieści i ich odbiór pozostają takie same jak wyżej.

INNY POMYSŁ?

Chodzi Wam po głowie pomysł na jeszcze inne działanie? To świetnie. Możliwości jest – jak już wiemy – naprawdę wiele: możecie wypróbować digital storytelling, fotografię, warsztaty łączące elementy danej kultury (np. kuchnię, modę, religię) i opowieści, słuchowisko, publikację (komiks, reportaż, opowiadanie, booksprint), wirtualną galerię opowieści, międzyszkolną platformę zbierania migranckich historii i herstorii, interaktywną wystawę... To Wy najlepiej znacie kontekst, w którym działacie, osoby, z którymi współpracujecie, i Waszą publiczność. Tak długo, jak sercem Waszego projektu pozostaną opowieści migrantów i migrantek z Waszego sąsiedztwa, a sposób ich przedstawienia będzie pozwalał te głosy wiernie oddawać i wzmacniać – jesteście na dobrej drodze. Upewnijcie się, że formuła, którą wybieracie, spełnia kryteria i zasady, o których mówimy w tym przewodniku.

[Tutaj](#) znajdziecie sporo inspiracji i pomysłów przygotowanych przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”.

Więcej materiałów na stronie internetowej programu: www.migracje.ceo.org.pl

Publikacja powstała w ramach projektów „Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” i „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Programy finansowane ze środków Unii Europejskiej i współfinansowane w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów, autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ani Unii Europejskiej.

„I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2020

Numer ISBN publikacji w formie zapisu liczbowego: 978-83-66150-67-6

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie: <https://migracje.ceo.org.pl/content/storytelling-jak-oddac-glos-migrantkom-i-migrantom-z-sasiedztwa-przewodnik-dla-mlodziezy>

Autorka: Hanna Zielińska

Redakcja merytoryczna: Julia Godorowska, Sylwia Domagała

Redakcja językowa i korekta: Justyna Yigitler

Projekt graficzny i skład: Rzeczy Obrazkowe

Publikacja *Storytelling. Jak oddać głos migrantkom i migrantom z sąsiedztwa? Przewodnik dla młodzieży* jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i Unii Europejskiej w roku 2020. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej i Unii Europejskiej. Więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl>.